

Негодченко О. В.

*доктор юридичних наук, професор
ректор Дніпропетровського гуманітарного університету
(м. Дніпро, Україна)*

Ломакіна А. А.

*кандидат юридичних наук, помічник адвоката
м. Дніпро, Україна)*

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Відповідно до ст. 3 чинного КК України вітчизняне кримінальне законодавство ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних нормах і принципах міжнародного права. Тому і кримінально-правова охорона інтелектуальної власності має базуватися на міжнародно-правових нормах. Ці норми містяться у міжнародних правових актах, ратифікованих Верховною Радою України (Мадридська угода про припинення неправдивих або оманливих вказівок походження товарів (1891 р.), Лісабонська угода про найменування місць походження та їх міжнародну реєстрацію (1958 р.), Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин (1961 р.), Договір про закони щодо товарних знаків (1994 р.), Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право (1996 р.), Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми (1996 р.) тощо), серед яких є і Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) (1994 р.) (вона діє у межах Світової організації торгівлі), у ст. 61 якої, зокрема, наголошується на тому, що країни-члени Угоди мають забезпечувати застосування кримінального покарання у випадках навмисної фальсифікації об'єктів інтелектуальної власності у комерційних масштабах. При цьому заходи покарання мають включати і грошові штрафи, і конфіскацію, і ув'язнення, і знищення товарів та будь-яких матеріалів або обладнання, використаних під час вчинення правопорушень. І вони повинні бути достатніми для того, щоб слугувати засобом стримування таких діянь [1].

Виходячи з цього, у вітчизняному кримінальному законодавстві слід реалізувати нові сучасні пріоритети. Відомо, що ст. 1 КК України серед завдань кримінального закону визначає першочерговість правового забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина (а отже, прав та свобод у сфері інтелектуальної власності) порівняно з охороною інтересів держави. Тобто, виходячи із положень вже вказаної статті та ст. 3

КК України, а також з урахуванням міжнародного досвіду правового регулювання та національного законодавства у сфері охорони інтелектуальної власності, кримінально-правовій охороні інтелектуальної власності повинен надаватися пріоритет, а кримінально-правовій політиці стосовно охорони інтелектуальної власності – рівень Конституції України та загальновизнаних норм і принципів міжнародного права. При цьому саме у Конституції України (ст. ст. 41 та 54) закріплюються фундаментальні права та свободи людини і громадянина у сфері інтелектуальної власності, а ратифікованими Верховною Радою України міжнародно-правовими актами на рівні міжнародного співтовариства встановлюються високі вимоги до правової охорони інтелектуальної власності. Саме цими пріоритетами і повинен керуватися кримінальний закон при встановленні кримінальної відповідальності за злочини проти інтелектуальної власності.

Вирішуючи завдання реалізації нових пріоритетів, під час удосконалення кримінального законодавства слід також обов'язково дотримуватись і принципу системності. Як відомо, норми Особливої частини КК України мають бути розміщені у кримінальному законі за певною системою і у певній послідовності. В основу цієї системи покладено розподіл її елементів залежно від родових об'єктів злочинів. На цей критерій здебільшого прямо вказує найменування кожного розділу Особливої частини КК України. На жаль, доводиться констатувати, що з точки зору принципу системності кримінальне законодавство України далеке від досконалості. І таку позицію поділяє більшість фахівців у галузі вітчизняного кримінального права, які у той чи інший спосіб торкаються проблеми системності кримінального законодавства України, і неодноразово наголошували на чисельних порушеннях вимог системності у чинному кримінальному законодавстві та наявності у ньому чисельних системних протиріч [2, с. 236; 3, с. 159 та інші]. В ідеалі кримінальне законодавство повинно бути логічно завершеною, послідовною, внутрішньо єдиною і цільною системою норм та інститутів, побудованих і функціонуючих на єдиних принципах та спільних засадах, але у реальній дійсності вітчизняному кримінальному законодавству до цього ідеалу ще далеко. Тим більше, що принципу системності не відповідають і зміни Кодексу останніх років, оскільки законодавець часто є непослідовним у власних рішеннях і нерідко нехтує системним підходом під час внесення змін і доповнень до КК України.

Як наслідок, аналіз цих змін та доповнень у цілому ряді випадків свідчить про відсутність системного підходу. І яскравим прикладом дефектів системності та системного підходу законодавця, як на етапі розробки і прийняття КК України (у 2001 р.), так і під час внесення до нього змін та доповнень, є кримінальне законодавство про відпо-

відальність за злочини проти інтелектуальної власності. Як вже зазначалося раніше, норми про відповідальність за злочини проти інтелектуальної власності, перебувають у двох різних розділах КК України (розділі V («Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина») (ст. ст. 176 («Порушення авторського права і суміжних прав») і 177 («Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію»)) та розділі VII («Злочини у сфері господарської діяльності» (ст.ст. 203-1 «Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва»), 229 («Незаконне використання знаків для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару»), 231 («Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю») і 232 («Розголошення комерційної або банківської таємниці»)) (останні дві статі – у частинах незаконного використання або використання, а також розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю)). Щоправда, окремі автори вважають перелік статей, які містять склади злочинів проти інтелектуальної власності не повним. При цьому у літературі інколи висловлюється думка про те, що необхідно більш уважно ставитись до ст. 420 ЦК України, яка містить перелік конкретних об'єктів правової охорони, що підпадають під поняття інтелектуальної власності. Серед них зокрема є і комп'ютерні програми, у зв'язку з чим, на їх переконання, необхідно віднести до злочинів проти інтелектуальної власності, злочини, що містяться у розділі XVI КК України («Злочини у сфері використання електронно-обчислюваних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку») (ст. ст. 361, 361-1, 361 – 2, 362, 363, 363-1) – так звані комп'ютерні злочини [4, с. 23; 5, с. 48; 6, с. 610]. Дійсно, з точки зору цивільного законодавства комп'ютерна програма є одним із об'єктів інтелектуальної власності (ст. 420 ЦК України). Авторське право на всі види комп'ютерних програм (у тому числі в автоматизованих системах і програмні комплекси), які можуть бути виражені будь-якою мовою та у будь-якій формі, включаючи вихідний текст і об'єктний код, охороняються аналогічно авторському праву на твори літератури (ст. 433 ЦК України). У кримінальному ж законодавстві авторське право перебуває під охороною ст. 176 КК України («Порушення авторського права і суміжних прав»), тому до злочинів проти інтелектуальної власності не можна віднести так звані комп'ютерні злочини (ст. ст. 361, 361-1, 361–2, 362, 363, 363-1), тим більше, що у них є власний родовий об'єкт – суспільні від-

носини у сфері забезпечення безпеки інформації та систем обробки інформації із використанням електронно-обчислюваних машин (комп'ютерів).

Висновок.

Таким чином, склади злочинів, передбачених розділом XVI КК України не належать до злочинів проти інтелектуальної власності, оскільки фігурування в якості предмета злочину будь-якого об'єкта інтелектуальної власності не завжди дозволяє віднести той чи інший злочин до злочинів проти інтелектуальної власності, як це можна зробити зі складами злочинів, викладених у ст. ст. 176, 177, 203-1, 229, 231 та 232 (останні дві статті - у частинах незаконного використання або використання, а також розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю). Підтвердження тези про те, що предмет злочину не завжди є єдиним критерієм у визначенні об'єкту злочину простежується як на законодавчому, так і на правозастосовному рівнях. Так, законодавець, як правило, описує об'єкт злочину через особливості предмету посягання або потерпілого, ознак посягання, а також місць вчинення злочинів. У правозастосовній діяльності наявність об'єкту злочину встановлюється шляхом аналізу всіх обставин скоєного, визначення об'єктивних і суб'єктивних ознак злочину: предмету злочину, способу вчинення злочину, мотиву, мети злочину тощо. Отож, комплексний аналіз зволяє дійти висновку, що злочини проти інтелектуальної власності, крім тих, склади яких містяться у ст. ст. 176, 177, 203-1, 229, 231 та 232 (останні дві статті - у частинах незаконного використання або використання, а також розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю) відсутні.

Список використаних джерел:

1. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua
2. Панов М. І. Системний підхід у кримінальному праві та проблеми удосконалення кримінального законодавства / М. І. Панов // Право України. – 2012. - № 6. – С. 227 – 241.
3. Татаров О. Ю. Тенденції вдосконалення кримінального законодавства України / О. Ю. Татаров // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2015. – № 1. – С. 155 – 165.

4. Азаров Д. С. Злочини у сфері комп'ютерної інформації (кримінально-правове дослідження): [монографія] / Д. С. Азаров. – К.: Атіка, 2007. – 304 с.
5. Карчевський М. В. Злочини у сфері використання комп'ютерної техніки: [навчальний посібник] / М. В. Карчевський. – К.: Атіка, 2010. – 168 с.
6. Шишка І. Р. До проблеми кіберзлочинності в Україні / І. Р. Шишка // Право та управління. – 2012. - № 3. - С. 607 – 618.

Макушев П. В.

*декан юридичного факультету
Дніпропетровського гуманітарного університету
кандидат юридичних наук, професор
(м. Дніпро, Україна)*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СТОРІН ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Відповідно до Конституції України, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3 Конституції України). Права людини представляють собою певні можливості людини, необхідні для її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, які об'єктивно визначаються досягнутим людством рівнем розвитку і мають бути рівними для усіх людей. Таким чином, природний характер прав людини знаходить свій прояв у тому, що вони надаються від народження і їх виникнення не обумовлене волевиявленням якоїсь особи, в тому числі держави. Крім того, людина не може бути позбавлена її прав або свавільно обмежена в них. З цією тезою пов'язана наступна ознака прав людини - їх невід'ємний характер. Позбавлена прав людина не може бути повноцінним суб'єктом не тільки у вузькому, юридичному сенсі, як суб'єкт права, а й у більш широкому розумінні, як особистість, оскільки не має гарантованих можливостей брати участь у вирішенні питань суспільного й свого власного життя. Права людини окреслюють той простір, який забезпечує кожній людині умови її самореалізації.

Права людини мають визнаватися державою й закріплюватися у законодавстві. Визнання державою прав людини шляхом закріплення їх у Конституції чи в іншому